

Сабат Н. В,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

Гамаюнова Л. А.,

магістрант кафедри соціальної педагогіки Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Останнім часом в Україні поширюється волонтерський рух. Основними чинниками, які обумовлюють активізацію добровільництва, є загострення соціальних проблем та брак досконалої системи надання соціальних послуг вразливим верствам населення. Роль волонтерів є надзвичайно важливою у багатьох неприбуткових організаціях. Сьогодні значна кількість волонтерів займається соціальною роботою як у недержавних, так і в державних організаціях.

Держава своєчасно реагує на цю потребу часу, про що переконливо свідчить визначення у законодавчому полі основ державної політики щодо волонтерства, введення до законодавства основних термінів і понять стосовно цього соціального явища, визначення суб'єктів державного управління і громадського самоврядування, відповідальних за розвиток волонтерського руху. Законодавчо задекларовано, що підтримка і сприяння його розвитку є одним із основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю. 2001 рік був відзначений як Міжнародний рік волонтерів, у межах якого розроблено низку заходів щодо сприяння розвитку в Україні волонтерського руху. Кабінетом Міністрів України утворена координаційна рада з питань розвитку та підтримки волонтерського руху, легітимізовано право волонтерів на їх залучення до надання соціальних послуг у відповідності з положенням, затвердженим Кабінетом Міністрів України, яке регулює цю діяльність, передбачено право суб'єктів, що надають соціальні послуги, залучати волонтерів на договірних засадах для виконання цієї роботи.

5 грудня ми традиційно відзначаємо День волонтера, проголошений ООН у 2001 році. Наведемо цікаві факти про тенденції розвитку руху в Україні та світі: близько 3/5 молодих українців протягом 2011 року брали участь у волонтерських заходах; лише 10 % волонтерів залучалися до цієї діяльності організаціями "третього сектору"; близько 450 з 500 найбільших компаній світу реалізують програми залучення своїх працівників до волонтерства (в Україні це, до прикладу, спільні заходи зі страховою компанією Alico та Microsoft) [1].

Волонтери завжди реагують на нові суспільні вимоги і течії. Наприклад, 20.03.2012 у Київському міському будинку вчителя відбувся семінар «Організація менеджменту волонтерської компанії в місті Києві під час проведення фінальної частини Євро – 2012» для 40 лідерів-координаторів волонтерських груп із покращення менеджменту волонтерської кампанії «Київський волонтер» (тренінг було профінансовано у межах проекту за сприяння Посольства США в Україні) [7].

Волонтери – активні учасники громадського, суспільного життя. Так, Указом Президента України №32/2012 «Питання сприяння розвитку громадянського

суспільства в Україні» було утворено Координаційну раду з питань розвитку громадянського суспільства до складу якої увійшла заступник голови ради ВГЦ "Волонтер", доцент, к. пед. наук Лях Тетяна Леонідівна [7].

Відносини, пов'язані з упровадженням волонтерської діяльності в Україні, регулює Закон України "Про волонтерську діяльність", прийнятий 19.04.2011 р.

Окремі аспекти діяльності волонтерів розкриті в працях відомих науковців. Так, у роботах І. Звереві, Г. Лактіонові, Ю. Поліщука, С. Савченка, С. Харченка обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю. У дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, В. Петровича розкрито технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності. Вітчизняні науковці З. Бондаренко, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук розглядають волонтерство як фактор професійного становлення майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників.

У структурі добровольчого сектора виділяють декілька різних типів організацій. Серед найбільш поширених організаційних форм: фонд, товариство або асоціація, установа.

Перший тип – добродійний фонд. Цьому типу відповідають організації, що збирають кошти і потім розподіляють їх серед нужденних або витрачають їх на реалізацію різних соціальних програм. Такі організації найчастіше залучають до своєї роботи волонтерів.

Другий тип – добродійне товариство або асоціація. Воно може мати членську структуру і невеликий штат на чолі з головою.

Робота груп самопомогі включає спроби допомогти один одному вирішити проблеми здоров'я, зловживання алкоголем або проблеми психічного здоров'я (депресія, фобія та ін.), а також такої гострої соціальної й особистісної проблеми, як самотність [10].

Діяльність таких груп може мати терапевтичну, соціальну, освітню або дослідницьку спрямованість. Самопомога є альтернативою або доповненням існуючим службам охорони здоров'я і соціальної сфери, необхідною ланкою, що добудовує систему соціальної допомоги людині. Так, асоціації батьків дітей-інвалідів сьогодні істотним чином доповнюють роботу державних установ, що надають допомогу дітям з обмеженими можливостями і їх сім'ям.

Добродійні установи можуть діяти у формі таких організацій, як театри, майстерні, центри реабілітації, клуби здоров'я, які використовують в своїй діяльності нетрадиційні, авторські програми і форми допомоги із залученням волонтерів. Добровільні помічники можуть бути пов'язані з проблемою, якою займається організація лише побічно, або не зв'язані зовсім. Наявність добровольців є ознакою життєздатності добродійної організації, привабливості її програми.

Мотиви для вступу до рядів добровольців можуть бути різноманітними: переконання етичного і релігійного характеру; потреба в спілкуванні, активності, реалізації своїх здібностей, суспільному і державному визнанні; бажання придбати нову роботу або професію, добитися поліпшення діяльності соціальної установи. Волонтерами можуть стати студенти під час проходження практики. Їх мотиви – самореалізація, професійна підготовка, написання наукової роботи. Часто добровільними помічниками стають ті, хто вже отримав допомогу і підтримку від

організації і тепер хотів би передати власний досвід подолання критичної ситуації тим, хто цього потребує. Прикладом можуть служити добровільні асоціації батьків, діти яких страждають на хронічні захворювання [6, с. 38].

Добровольчі ініціативи розповсюджуються майже на будь-яку сферу людської діяльності – роботу з соціально незахищеними верствами населення (інвалідами, людьми похилого віку, маргіналами); роботу в рамках неформальної освіти, спрямованої на інкультурне спілкування; розвиток проектів, які зміцнюють дух соціальної терпимості; миротворча діяльність, розв'язання конфліктів; екологічний захист; активізація населення у глибинці тощо [5].

Добровільна праця – один із найяскравіших феноменів людської цивілізації, який свідчить, що на тлі технічного прогресу здійснюється еволюція людського духу. Спираючись на теорію потреб А. Маслоу, можна зробити висновок, що люди, які виконують добровільну роботу, досягли вершини піраміди потреб, тобто реалізують потреби в самоактуалізації.

Волонтери – це люди, які роблять що-небудь по своїй волі, за згодою, а не з примусу. Вони можуть діяти або неформально, працювати безкоштовно як в державних, так і приватних організаціях медичної, освітньої сфери або соціального забезпечення, або бути членами добровольчих організацій.

Слово «волонтер» пішло від французького *volontaire*, англійського *volunteer*, яке, у свою чергу, є похідним від латинського *voluntarius*, що у дослівному перекладі означає доброволець, бажаючий [5].

Сьогодні доброволець – людина будь-якої статі, віку, віросповідання, яка:

- бере участь у добровольчій службі у своїй країні чи за її межами на підставі свого свідомого вибору;
- залучає себе в процес особистої соціальної та (або) культурної освіти шляхом участі у заходах, які пропонують рішення та (або) нові підходи до вже існуючих у суспільстві проблем;
- є часткою процесу змін у суспільстві;
- проявляє активність у проектах, спрямованих на загальне благо; проявляє активність на основі волонтерської угоди щодо неоплачуваної діяльності на фіксований обумовлений час з певною приймаючою та (або) направляючою організацією.

В Україні волонтерський рух, детермінований гуманізацією суспільного життя, є відповіддю на суспільні потреби. Будучи закоріненим у традиції безкорисливої допомоги нужденним, історично притаманній українській національній культурі, і взявши на озброєння досвід ряду передових у цій сфері західних країн, вітчизняний волонтерський рух з кожним роком набуває усе більшої потужності, об'єднує усе більше громадян та залучає значні ресурси. Сьогодні в Україні налічується близько 25490 громадських фондів, 8000 ініціативних груп, основним завданням яких – допомога знедоленим: людям похилого віку, дітям-сиротам, інвалідам [5].

Вважається, що роботу волонтерів можна спрямовувати в житлово-комунальну сферу, охорону здоров'я, працевлаштування, соціальний догляд, відродження культури міста, національних, творчих, релігійних традицій.

На думку О. Олінек, волонтери – «найактивніші представники різних груп населення, які бажають своєю працею та участю надати дійову підтримку

в становленні демократії в Україні, зробити конкретний внесок у поліпшення становища маргінальних груп чи в розвиток соціальної і культурної сфер» [8, с. 14].

Волонтерські (добровольчі) організації – це вільні спілки людей, об'єднаних інтересом, який відображений у програмі організації. Така програма в основному спрямована на надання спеціальної допомоги й послуг [5].

Базовими складовими волонтерської програми є три основні принципи:

- захист спільних інтересів своїх членів;
- вступ в організацію тільки за власним бажанням кожного;
- недержавна сутність організації.

Успішність соціальної роботи на сучасному етапі також залежить від добровільної участі багатьох людей в діяльності по зміні соціальної ситуації. Для виконання деяких завдань соціальному працівникові просто необхідне залучення волонтерів: при організації груп самодопомоги, в роботі з громадою, органами місцевого самоврядування. Не випадково волонтерський рух розглядається як науковцями, так і практиками як ресурс соціальної роботи [3, с.15].

Одна з тенденцій розвитку волонтерства – координація на рівні національної моделі: сьогодні 80 країн світу мають мережу волонтерських центрів, причому волонтерські центри в Польщі, Україні й Чехії оцінюються як одні з кращих серед 14 країн Центральної й Східної Європи [5].

До вагомих міжнародних волонтерських об'єднань сьогодні належать:

- Волонтери ООН (UNV (United Nations Volunteers));
- Міжнародна волонтерська організація (SCI (Service Civil International)); Альянс Європейських волонтерських організацій (Alliance (Alliance of European Voluntary Service Organizations));
- Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій (CCIVS (Coordinating Committee for International Voluntary Service));
- Асоціація волонтерських організацій (AVSO (Association of Voluntary Service Organization)) [2, с.11].

Волонтерство як діяльність потребує від добровольців не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної педагогіки, соціальної роботи, соціології, медицини, юриспруденції тощо; волонтери повинні володіти навиками спілкування з різними верствами населення, знайомитись з кращим, як вітчизняним, так і зарубіжним досвідом роботи. З цієї точки зору волонтерство є ефективним методом неформального навчання.

Волонтерський рух – одна з найефективніших форм роботи з молоддю. Він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує молодих людей, які на добровільних засадах беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції у суспільство тощо. В Україні протягом останніх чотирьох років кількість громадських об'єднань молоді зросло майже втричі [2, с. 9].

Міністерство у справах сім'ї, дітей та молоді України запровадило популярну в Європі систему соціального замовлення. Вона передбачає розподіл бюджетних коштів через відкритий конкурс проектів і програм молодіжних організацій у

пріоритетних напрямках, в розробці якої активну участь беруть саме молодіжні організації.

Як свідчить європейський досвід, така практика значно активізує діяльність молодіжних організацій й сприяє залученню молодих людей до розробки законодавства й реалізації соціальних програм і заходів, що дозволяє завдяки волонтерській діяльності молоді здійснювати не тільки її соціальний захист чи підтримку, а її соціалізацію шляхом включення в життя суспільства, створення можливостей для її самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волонтерство в Україні, як воно є [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.caritas-ua.org>
2. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери. – К. : БТ «Джерело», 2000. – 56 с.
3. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. – К. : Академпрес, 1999. – 142 с.
4. Волонтерський рух: досвід, проблеми, перспективи: робочі матеріали семінару. – К., 2000. – 128 с.
5. Всеукраїнський громадський центр “Волонтер” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volunteer.kiev.ua>
6. Молодь для молоді: практ. посіб. з проведення волонтер. таборів. – Донецьк, 2003. – 87 с.
7. Новини Всеукраїнського громадського центру “Волонтер” України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volunteer.kiev.ua/news/>
8. Олінек О. Якими бувають волонтери? / О. Олінек. // Громадські організації. – 2001. – № 2. – С. 14-15.
9. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах. Діагностичний інструментарій: методичні розробки / укл. Т. О. Рудякевич. – Житомир : ЖДУ, 2004. – 147 с.
10. Підготовка волонтерів до роботи у службі «Телефон Довіри». – К. : ДЦССМ, 2003. – 254 с.